

Te Peretitenira'a No Porinetia farani

PIHA PUTURA'A PARAU 'API Mahana toru 11 nō tiurai 2018

Te mau Fa'aotira'a a te 'Āpo'ora'a a te mau Fa'aterehau

Tāpura 'ohipa 'āmui i rotopū ia Pōrīnetia farāni e te fenua Niuterani

Ua hōro'a o Winston Peters, tei mono i te Fa'aterehau mātāmua o te fenua Niuterani, i te taima a fa'aea ai o Jacinda Ardern no te fānau, 'o ia ato'a te fa'aterehau no te mau 'Ohipa e te mau Nūna'a 'ē'ē, mā te 'āmuihia e te Peretiteni no Pōrīnetia farāni, o Édouard Fritch, i tō rāua mana'o tū no te ravera'a i te tahi Tāpura 'ohipa 'āmui i rotopū i tō rāua fenua. E riro te reira 'ei ha'apa'arira'a i te natira'a i rotopū i na hau e piti.

Ua ferurihia mai teie mau tuha'a 'ohipa 'āmui ia au i te mau mana o te Fenua no Pōrīnetia farāni, 'oia ho'i :

- te tauto'o-'āmui-ra'a o na hau nei i te pae no te fa'arava'ira'a faufa'a e te tapiho'ora'a i roto i te 'ohipa rava'aira'a, te fa'a'amura'a i'a, te ha'afaufa'ara'a i te mau tumu rā'au, te mau fa'aturera'a rau, te pārorura'a i te arutaimāreva e te fa'ari'ira'a rātere,
- te mā'imira'a e te mata'i 'āpī,
- te tauira'a o te anuvera,
- te ea,
- te ha'api'ira'a mata'i e te ha'api'ira'a tōro'a,
- te mau rāve'a pūrourouira 'api,
- te arutaimāreva e te fa'ahotura'a tau roa,
- te tā'ere, te u'i 'āpī e te tū'aro.

E tārimahia teie nei Tāpura 'ohipa 'āmui e te Peretiteni no Pōrīnetia farāni e te ta'ata ra o Winston Peters, i Wellington, i te hope'a 'āva'e no tiurai 2018 nei. Tāpa'o pāpū teie no te hina'aro o te fenua Niuterani i te ha'apāutuutu maita'i i te 'ohipa 'āmui e o Pōrīnetia farāni. Ia oti taua tu'ura'a rima i reira ia te mau fa'anahora'a ti'a e ha'apāpūhia ai.

Tuha'a moni fa'ata'a na te Pū fa'ahotura'a i te mau 'oire

Ia au i te piti o te tuha'a anira'a tauturu e ti'a'auhia nei e te Pū no te fa'ahotura'a i te mau 'oire (DDC) no te matahiti 2017, ua fa'aoti te 'āpo'ora'a fa'aterehau e pae fa'aotira'a hau

no te fa'ata'ara'a i te tuha'a moni tauturu nā te mau 'oire, e piti nā tō Ni'amata'i, e piti nā tō Raromata'i e hō'ē nā tō Tuamotu-Ma'areva.

Tei ni'a te tauto'ora'a a te Fenua i te 30 mirioni Fcfp, 'oia ho'i e 51% o te fāito fa'atupuha'ara'a e 61 mirioni Fcfp,

I roto i te mau 'ōpuara'a e ravehia ra, te vai ra te purūmu no Faaripo i Hitiaa o Te Ra, tei ni'a ia i te fāito faufa'a tā'ato'a i te 8 mirioni Fcfp. Te turuhia nei teie 'ōpuara'a e te Fenua, i ni'a i te fāito ra e 4,8 mirioni Fcfp. I te mau motu ā no Ni'amata'i, te vai nei te tauturu i te 'oire o Mahina o te fāna'o mai i te moni tauturu a te Fenua i ni'a i te fāito e 3,2 mirioni Fcfp no te fa'a'āpīra'a i te pū ha'amā'arora'a pape no Fareroi e te ho'ora'a mai i te pāmu pape mono, tei ni'a ia te fāito moni fa'atupuha'ara'a i te 4,1 mirioni Fcfp, 'e 80% te tuha'a tauto'ora'a a te Fenua.

Te turu ato'a nei te Fenua i te 'oire no Huahine i ni'a i te fāito ra e 4,3 mirioni Fcfp no te ho'ora'a mai e te ha'amaura'a i te uāhu tūtau. I te pae hope'a, no te 'oire no Fakarava, tei ni'a ia te tauturu i te fāito ra e 7,5 mirioni Fcfp no te ho'ora'a mai i te mātini uira i te fāito moni 12,5 mirioni Fcfp, tei ni'a te tauto'ora'a a te Fenua i te fāito e 60%.

Ua fa'ari'i ato'a te 'Āpo'ora'a fa'aterehau i te fa'aroara'a tau no te fa'aotira'a e piti tuha'a 'ohipa a na 'oire e piti o Huahine e o Tūmāra'a. No te 'oire mātāmua ra o Huahine, o te pū ia no te tāpurura'a 'aihere, tei ni'a ia te fāito tauturu a te Fenua i te 15 mirioni Fcfp i ni'a i te fāito fa'atupuha'ara'a e 50 mirioni Fcfp (e tauto'ora'a i ni'a i te fāito e 30%). Ua nu'uhia ia te tau i ni'a i te hō'ē matahiti hau atu 'oia ho'i i te hope'ara'a 'āva'e tiunu 2019.

Te piti o te 'oire o Tumara'a ia, no te hāmanira'a i te tahi fare pōte'e, tei ni'a ia te tauto'ora'a a te Fenua i te 2,8 mirioni Fcfp, ia au i te fāito fa'atupuha'ara'a e 11,5 mirioni Fcfp (tei ni'a ia te tauto'ora'a a te Fenua i te 25%). Na te 'oire ia o Tūmāra'a te fa'aitoitōra'a no te fa'aoti maita'i i teie tāpura 'ohipa hou te 'āva'e no tiunu 2019.

Ua fa'aoti ato'a mai te 'āpo'ora'a hau i ni'a i te tahi tāpura 'ohipa a te 'oire no Tairapu-Hiti'ā-o-te-rā 'oia ho'i te ha'amaita'ira'a i te mau fa'aru'era'a pape ua e te mau purūmu, tei ni'a ia te fāito tauto'ora'a a te Fenua i te 80% 'oia ho'i te fāito faufa'a ra e 6,5 mirioni Fcfp, 'Aita taua tāpura 'ohipa i ha'amata i te tau i fa'ata'ahia.

Tītorotorora'a i ni'a i te 'Utuāfare e te Nohora'a

Te hina'aro nei te pū ISPF (Pū nūmerara'a no Pōrīnetia farāni) e te pū INED (Pū nūmera'a nūna'a nō Farāni) i te fa'anaho i te tahi tāpura 'ohipa tītorotorora'a huirā'atira i te roara'a o na matahiti 2019/2020, i ni'a i te « 'Utuāfare / Nohora'a » no te hi'opo'ara'a i te tereterera'a o te mau 'utuāfare e te vāhi e mau mai ai rātou.

Te vai nei te tū'atira'a i roto i te vaira'a o te mau pū a te hau, mai te mau fare ha'api'ira'a e te mau fare ma'i, e te tereterera'a o te mau ta'ata e te vāhi a mau roa ai rātou no te noho roa mai. Te 'itehia ra te u'i 'āpī e mau mai i te tahi vāhi fa'aeara'a no te tumu o te

ha'api'ira'a e te ha'api'ira'a tau roa, 'are'a ra te mau matahiapo te 'imi ra ia i te vāhi 'ōhie no rātou i te haerera'a i te taote. Te vai ra ia te aura'a i roto i te huru orara'a o na huru ta'ata e teretere haere e te huru o te mau nohora'a, e au ia rātou, e tumu parau rahi ia te reira na te mau 'utuāfare.

Ia māramarama tātou i ni'a i te fa'anahora'a fenua e māramarama ia tātou i ni'a i te tereterera'a o te mau 'utuāfare e tae noa atu i te tumu o tō rātou pārahira'a i terā e terā vāhi e penei a'e i te mau vāhi e riro rātou i te nu'u atu aore ra i te tumu e riro rātou i te ho'i mai i tō rātou nohora'a tumu. Na roto i te mau tumu a noho ai te mau 'utuāfare i terā e i terā vāhi e ti'a ai i te fa'aterera'a hau o te fenua i te fa'aoti i te mau fa'anahora'a fenua e tītauhia ia rave.

Na teie tītorotorora'a e ha'amāramarama mai ia tātou i te raura'a o te huru o te mau 'utuāfare 'eiaha noa 'ei 'utuāfare 'ōtahi, 'ei 'utuāfare ra e ora tā'ati nei e te tahi atu mau rahira'a 'utuāfare i ni'a i te tahi huru tuha'a fenua.

Te fa'atupura'a i te tahi ārea moana rava'aira'a fa'aturehia i na 'oire 'āmui no Afaahiti e Tautira

E rāve'a faufa'a te ārea rava'aira'a fa'aturehia (ZPR) e tītau-pinepine-hia ra e te mau 'oire 'inaha e rāve'a 'ōhie no te fa'aura'a i terā e terā huru tairoto e te huirā'atira e noho ra i reira.

I muri a'e i te mau tītorotorora'a i ravehia, e rave rahi mau 'ōpuara'a i ha'amatahia i te ha'amau. Ua fa'atupuhia te ārea ZPR mātāmua i te 'ōmuara'a o teie matahiti i te 'oire no Taiarapu-Hiti'ā, i roto i te 'oire 'āmui no Pueu, tei ni'a tō na 'ā'anora'a i te 139 tā, 'ōpaniroa-hia te tautai i taua ārea moana hou te 31 no tītema 2022.

Ua hina'aro ato'a te 'oire no Taiarapu-Hiti'ā e ha'amau e 3 ārea ZPR 'āpī, e piti i 'Afa'ahiti hō'ē i Tautira. Ua fa'ati'a-ato'a-hia te tahi tōmite ti'a'au nō na ārea moana tāta'i tahi, nā taua mau mero tōmite e hi'opo'a e e arata'i i te mau tāpura 'ohipa i ni'a i taua na ārea moana pāruhia. E fa'anaho ato'a teie na tōmite i te mau tāpura 'ohipa e 'ana'anatae ai te feiā tautai no te tauto'o mai i roto i te ti'a'aura'a i te 'ohipa tautai i roto i na ārea fa'aturehia.

I 'Afa'ahiti, o te rī'o'a no Tehipa i te 'ō'o'a no Phaëton te 'ōpuara'a mātāmua, tei ni'a te ārea moana pāruhia i te 'ā'anora'a e 38 tā, tei te motu Nono ia te piti o te ārea i te fāito 'ā'anora'a e 37 tā. E 'ōpanihia te tautaira'a i te huru i'a ato'a hou te 31 no tītema 2020 no te rī'o'a no Tehipa e, hou i te 31 no tītema 2022 no te motu Nono. I te hopera'a o na tau e piti nei, ua mana'ohia ia feruri mai te tahi tōmite ti'a'au e ti'a ānei i te 'āvari i te tautaira'a i'a i reira aore ra i te fa'aroa atu ā i te tau rāhui.

I Tautira, e 'ōpuara'a fa'anahora'a ZPR 'āpī ia, 'inaha ua tuhāhia te ārea moana fa'aturehia e 3 tuha'a ri'i : hō'ē tuha'a pū i ni'a i te fāito ra e 83 tā, 'ei tuha'a fa'ahereherera'a i'a, e 2 tuha'a i te hiti, o Tahunatara i te pae 'Apato'erau i te 'ā'anora'a e 83 tā, e o Vaionifa, i te pae To'o'ā, e 99 tā, e 'āvarihia te tautai te tahi i muri i te tahi. E rāve'a maitata'i roa teie no te pāruru e te fa'aherehere maita'i i te faufa'a o te moana no te nūna'a e te hū'ai i muri mai, māoti te rāve'a no te rāhui.

Tei ni'a te 'ā'anora'a hope o te ārea pāruruhia i te 265 tā, e rāhuihia na tuha'a e toru no te roara'a e 3 matahiti i muri mai. I muri iho te hō'ē o na tuha'a i te hiti e 'āvarihia ai no te tautai, ia au rā i te mana'o o te tōmite ti'a'au e tō te huirā'atira.

E 'ana'anatae rahi tō te huirā'atira no Tautira i teie fa'anahora'a no te ārea tautai fa'aturehia (ZPR) 'inaha ua fa'anahohia teie 'ōpuara'a ZPR mā te ha'aparare ato'a i te pāhua i reira. 'Inaha i te 'āva'e 'ēperēra i ma'iri a'e nei, 1000 pāhua no Reao o tei tu'uhia i i roto i na tuha'a moana nei, no te fa'a'aere i te pāhua. Ua rave-'āmui-hia teie 'ōpuara'a e te PŪ farāni no te Ihiorarau, 'o ia te pū amo faufa'a rahi.

Tuha'a 'ohipa tuputi'a i ni'a i te poritita o te nohora'a

Ua fa'ariro te Fa'aterera'ahau Fenua i te poritita o te nohora'a, te 'oire e te fa'a'āpīra'a 'oire, ei 'ohipa hau a'e nō na. Ua fa'aoti o ia i te fā e 1 000 nohora'a tauturuhia i te matahiti 2018, 2019 e 2020. E tūea teie nei tāpura i te mau fa'aaura'a tāmatahiti e 18 miriā nā te mau taiete nō te fenua nei e, e fa'atupu te reira e 1 250 'ohipa tau hope nō te roara'a e 18 'āva'e.

Ua ha'amauhia e rave rahi mau rēni 'ohipa nō te tāpaera'a i taua fā rā :

- Te fa'ahaerera'a fa'ahou i te mau patura'a a te OPH (Pū Nohora'a Au) i ni'a i te fāito tano e 500 nohora'a, i te iti a'e, i te matahiti hō'ē,

- Te ho'ora'a mai nā te OPH e 200 nohora'a i te matahiti i roto i te parau nō te pi'ira'a 'ōpuara'a e VEFA (ho'ora'a nohora'a e oti atu) i piha'i iho i te mau ta'ata fa'apatu fare nō te fenua nei,

- E 300 nohora'a tē ō i roto i te fa'anahora'a e rirora'a ei fatunō te mau 'utuāfare moni iti e te mau 'utuāfare tano noa.

Mai te peu, i te matahiti 2017, ua tai'ohia e 381 nohora'a 'āpī nō roto mai i te OPH ana'e, tē 'itehia nei i te matahiti 2018 i te marara'a e te raura'a o te mau nohora'a e patuhia, e 820 nohora'a ia i te 'āva'e tiunu 2018.

E, ua tai'ohia e 10 000 nohora'a pāpū 'ore e i patu-haere-noa-hia i roto i te 'oire o Papeete. E tauturuhia te tāpura fa'a'āpīra'a 'oire e te Hau Fenua nō na 'oire e pae (Mahina, Pirae, Papeete, Faa'a e Punaauia) nā roto i te hō'ē parau fa'aaura'a e fa'aoti i te

mau ārea ravera'a, te ti'a'aura'a e te fa'aterera'a a teie nei tāpura. E fa'aotihia te hō'ē tā'atira'a e te Pū a te fenua Farāni nō te nohora'a, pū 'aravihi i roto i teie nei 'ohipa, nō te mau nohora'a tau roa nā te mau 'utuāfare e nohora'a fifi tō rātou.

E fa'a'ohipa-tano-hia e nō te tau roa te tuha'a "rā'au nō te fenua nei", nō te mau patura'a. E ha'amauhia i te matahiti 2019 ra'a rā, te mau rāve'a mātāmua arata'ira'a, mai te fa'aōra'a i te mau fa'auera'a arutaimareva i roto i te mau tuōra'a 'ohipa a te hau, te fa'a'itera'a i te mau fare mātāmua "fare rā'au nō te fenua nei" e te ha'api'ira'a tōro'a nō te tuha'a rā'au.

Tauira'a i te fa'anahora'a tauturu i te fa'ahotura'a a te mau hōtera 'utuāfare

Ua ha'amauhia te fa'anahora'a e fa'aitoito i te mau pū nohora'a rātere i roto i te mau 'utuāfare e te mau hōtera 'utuāfare na'ina'i i te matahiti 1996 e ua tauihia i te matahiti 2011. Ua 'itehia e rave rahi mau fa'auera'a e tano ia fa'atūea i te huru 'ohipara'a i teie mahana nō te turu-maita'i-ra'a i teie nei tuha'a o te fa'aeara'a.

Teie fa'anahora'a nō te mau tāpura patura'a, fa'a'āpīra'a e fa'arahira'a, nō te tauturu i te mau ta'ata ha'a o taua tuha'a rā o te mau « hōtera v'utuāfare » ia ha'apāpū i te fa'ahotura'a o tā rātou mau pū fa'aeara'a nā roto i te 'aufaura'a i te hō'ē tuha'a o te mau ha'amau'ara'a o taua mau tāpura i 'ōpuahia. Ua mana'o-ato'a-hia i te tahi mau tāpura fa'ahotura'a. E hōro'ahia te tauturu fa'ahotura'a i ni'a i te parau e ha'apa'ohia nō te 'aravehi tōro'a o te ta'ata tītau, te hina'aro o te mātete, te mau tuha'a moni e tae atu i te mau 'ohipa tāpe'ahia e aore rā fa'atupuhia nā roto i teie nei fa'anahora'a fa'ahotura'a.

Mai te ha'amau-ra'a-hia teie nei fa'anahora'a tauturu i te matahiti 1996, e 163 pu'e parau i hi'ohia nō te rahira'a moni e 375 mirioni farāne. Teie rā te vai nei, i roto i teie nei fa'anahora'a tauturu, i te tahi mau tā'ōti'a mai te fa'aitira'a o te tahi mauhi'ora'a tāpura e te rahira'a o te moni tauturu aita e tūea i te mau moni ho'o mau ha'amau'ara'a i 'ōpuahia e te mau ta'ata ani.

Nō te reira ua fa'aineine te Fa'eterera'ahau i te hō'ē 'ōpuara'a ture Fenua e te tahi mau fa'auera'a 'āpī nō te pāhono-maita'i-ra'a i te hia'ai o te mau ta'ata vtāmau i ni'a i teie nei tōro'a. E ha'amara'ahia te moni teitei o te tauturu e hōro'ahia e te fa'anahora'a, e fa'a'ore i te tōmite hōmana'o i te mau tauturu e hōro'ahia e fa'ataere nei i te hi'opo'ara'a o te mau pu'e parau e, e fa'aroa i te tau fa'auera'a. E, ua 'ōpuahia ia tau i te mau fa'ata'ara'a nō te tai'o mahana e ha'amata ai te 'ohipa ia 'ore te mau anira'a tauturu ia riro ei fa'aho'ira'a moni a te mau patura'a i rave-a'ena-hia e 'aufauhia e te ta'ata ani.

'Āvarira'a o te fare ha'api'ira'a fa'a'apu tuarua piti a te fa'aro'o porotetani no Taravao

E piti ha'api'ira'a i fa'anahohia mai e te fare ha'api'ira'a fa'a'apu tuarua piti a te fa'aro'o porotetani no Taravao, te vai ra te Parau Tū'ite Tuarua Tōro'a Ihiora Tapiha'ara'a (Bac Professionnel Bio Industrie de Transformation), e te parau Tū'ite Tuarua Tōro'a Fa'a'apura'a Hotu Moana (Bac Professionnel Productions Aquacoles). Te fa'anava'i nei

teie nau ha'api'ira'a tōro'a i te mau ha'api'ira'a tōro'a fa'a'apu e ha'api'ihia nei i Pōrīnetia. Ua riro teie nau ha'api'ira'a 'āpī 'ei rāve'a no te fa'atupura'a i te 'ohipa e te tapiho'ora'a 'āpī.

Tei ni'a te tino moni fa'atupuha'ara'a i te 270 mirioni Fcfp no te tātā'ira'a e te fa'a'āpīra'a i te mau piha ha'api'ira'a, 130 mirioni Fcfp no roto mai i te 'Ētāretia porotetani mā'ohi tei fa'ata'a mai i tā na faufa'a i te matahiti 2018 e 2019. Tei ni'a te tauto'ora'a a te Haunui i te 18 mirioni Fcfp no te fa'aterera'a o te fare ha'api'ira'a no na 'āva'e e pae no te matahiti 2018 e i ni'a i te fāito e 65 mirioni Fcfp no te matahiti 2019.

I te ha'amatarā'a ha'api'ira'a 2018, e 'āvarihia hō'ē piha piti no te ha'api'ira'a Tōro'a Tapiha'ara'a Mā'a (seconde Professionnelle Alimentation Bio Industriels Laboratoire) e te hō'ē piha piti Tōro'a Fa'a'apura'a Hotu Moana (seconde Professionnelle – Productions Animales spécialité Aquaculture), e fa'ari'ihia i roto i na piha tāta'i tahi nei 16 pīahi. I te matahiti 2019, e 'āvarihia te piha hō'ē Tōro'a Fa'a'apura'a Hotu Moana (1ère Bac Professionnel Productions Aquacoles) e te piha hō'ē Tōro'a Ihiora Tapiha'ara'a (1ère Bac Professionnel Bio Industrie de Transformation). E fa'ari'ihia i roto i na piha e piti nei mai te 12 i te 16 rahira'a pīahi. E i te matahiti 2020, E fa'ari'ihia ia i te rahira'a 12 e tae atu i te 16 pīahi no te fa'aō mai i te piha fa'aineinera'a i te Parau Tū'ite Tuarua Tōro'a Ihiora Tapiha'ara'a (Bac Professionnel Bio Industrie de Transformation), e te parau Tū'ite Tuarua Tōro'a Fa'a'apura'a Hotu Moana (Bac Professionnel Productions Aquacoles). E raea'ehia i te hope'ara'a hau i te hānere rahira'a pīahi e tāpa'ohia i roto i na ha'api'ira'a tōro'a e piti.

Na roto i te ha'amaura'ahia o teie mau piha ha'api'ira'a mea tītauhia ia fa'atupu e toru pārahira'a 'orometua ha'api'i i te matahiti 2018, e maha i te matahiti 2019 e, e maha fa'ahou pārahira'a i te matahiti 2020, tei ni'a ia te rahira'a pārahira'a 'orometua ha'api'i i te 11. Na te pū CNEAP (pū Farāni no te ha'api'ira'a fa'a'apu unuma) e amo mai i taua mau ha'amāu'ara'a, e pū teie e ti'a'auhia nei e te fa'aterera'ahau farāni no te Fa'a'apu e te Mā'a (MAA). E fāna'o ato'a mai te fare ha'api'ira'a tōro'a no Taravao nei i te moni tauturu matahiti no tā na 'ohipa ti'a'aura'a e fa'aterera'a mai roto mai i te MAA, na te reira faufa'a e ha'amāmā mai i te pae'au no te 'aufaura'a i te moni 'ohipa a te feiā tāvini e te mau ha'amāu'ara'a no te turura'a i te ha'api'ira'a.

I te 'ōmuara'a matahiti ha'api'ira'a 2018, e pae rahira'a piha ha'api'ira'a i te LEAP, hō'ē piha mā'a fa'a'apu e hō'ē piha fa'ari'ira'a no te tāmā'ara'a e te nohora'a o tei fātata roa i te oti i te fa'anahohia. I te 'ōmuara'a matahiti ha'api'ira'a 2019, e oti mai te piha Fa'a'amura'a Hotu Moana (Productions Aquacoles).

Ha'api'ira'a tōro'a fa'a'apu i te CED no Tai'ohā'e

Ua hina'aro te Pū no te Ha'api'ira'a Tātorita (DDEC) i te fa'ananea i tā na mau ha'api'ira'a i te matahiti 2018. Te vai nei te ha'api'ira'a fa'a'apu tātorita i te fare ha'api'ira'a tōro'a (LPP) no Iotefa Peata (Saint-Joseph) i Punaauia, e i te Pū tātorita no te ha'api'ira'a e te fa'ahotura'a (CED) no Taiohae, i Nuku Hiva, i te mau motu Mātuita mā.

Te 'ōpua nei te DDEC i te 'ōpani marū noa i tā na Parau Tū'ite Tuarua Tāvinira'a i te huirā'atira mata'eina'a (Bac Pro SAPAT - Services aux personnes et aux territoires) i te

fare ha'api'ira'a no Iotefa Peata, i te roara'a e toru matahiti. E matara mai ia te tahi tuha'a faufa'a o te hurihia atu i roto i te 'āfata a te CED no Mātuita mā i te roara'a o na matahiti e toru e haere mai nei. E oti ia i te tātara i te hō'ē piha 4 no te ha'api'ira'a i te 'ohipa fa'a'apu (16 pīahi) i te 'ōmuara'a matahiti ha'api'ira'a 2018, hō'ē piha 3 e hō'ē piha 'Ohipa Fa'a'apu i te mau Fenua Ve'ave'a (CAPA1 ARC), 16 pīahi i roto i na piha tāta'itahi e mana'ohia e tāpa'o i i te matahiti 2019. I te pae hope'a, e 'āvarihia ia te hō'ē piha CAPA2 ARC (16 pīahi) i te 'ōmuara'a matahiti ha'api'ira'a 2020.

Mai te matahiti 2020, ua ineine ia te CED no Mātuita mā i te fa'aau i te tāpa'ora'a pīahi i roto i te rahira'a e hitu piha ha'api'ira'a (mai te piha 4 i te piha hope'a e fa'aaineine nei i te parau tū'ite tuarua ha'api'ira'a tōro'a BAC PRO) e penei a'e e riro mai 'o ia 'ei fare ha'api'ira'a tuarua fa'a'apu unuma i te matahiti 2021, 112 pīahi i roto e, e tītauhia 'ei 13,5 pārahira'a 'orometua ha'api'i. Tei ni'a te fāito moni tauturu a te Haunui na te ha'api'ira'a fa'a'apu unuma tātorita i te 123,5 mirioni Fcfp.

Turu i te rohira'a fa'aro'ohi'o e uira

Ua hi'opo'a te 'Āpo'ora'a Fa'aterehau i te mau anira'a tauturu nō na 'ōpuara'a fa'aro'ohi'o e 14, o tei fa'ati'ahia, nā mua a'e, e te tōmite hōmana'o SCAN (Turu i te rohira'a fa'aro'ohi'o e uira).

Te rahira'a moni turu i hōro'ahia nō teie mau 'ōpuara'a fa'aro'ohi'o e 69 387 000 farāne cfp. E fa'ati'a teie nei turu ia tāvirī e rave rahi hoho'a ha'amāramarama, ve'a, hoho'a potō e hoho'a i Pōrīnetia nei.

Parau tuputi'a a te tōmite nō te fenua Farāni o te 'ihiorarau

Tua ruru te Tōmite nō te fenua Farāni o te 'ihiorarau (CNB), nō roto mai i te ture nō te fa'aoraora fa'ahou i te 'ihiorarau, te nātura e te mau 'anoa nō te 8 nō 'atete 2016, issu de la loi sur la reconquête de la biodiversité, de la nature et des paysages du 8 août 2016, i te 21 nō fepuare i mā'iri i Pari e, ua hōro'a o ia i te parau fa'ati'ara'a nō te 'ōpuara'a o te tāpura 'Ihiorarau i ferurihia e te fa'aterehau o te Hono 'ihiheiora e nati, Nicolas Hulot.

Tē hina'aro nei te fa'aterehau Nui e ha'apa'o nei i te arutaimareva ia tu'u i te 'ihiorarau i ni'a i te fāito o te tumu fenua farāni, e tae atu i te fāito o te tumu 'ati nuna'a. Te fā, o te tauira'a i te fāito a te 'ihiorarau e, e tu'u ia na i ni'a roa i te tāpura poritita nō te fenua Farāni e te 'ati nuna'a, i te fāito o te tauira'a 'ahuāra'i.

Nō te reira, ua hōro'ahia e rave rahi rāve'a :

- Te tāpa'ora'a i te 'ihiorarau i te 'irava 1 a te papa ture
- Te fa'atōro'ara'a i te hō'ē Ti'ahau nō te 'ihiorarau
- Te ha'amaura'a i te hō'ē tiripuna arutaimareva
- E 3 tauto'ora'a arutaimareva nō te mau piha fa'atera'ahau nui ato'a
- Te tāpa'ora'a i te 'ihiorarau ei tumu parau mātāmua nō te mau rurura'a faufa'a 'ati nuna'a e haere mai nei.

Moni turu nā te mau tā'atira'a nō te mau 'ohipa ta'ere

Ua fa'aoti te 'Āpo'ora'a fa'aterehau ia hōro'a i te moni turu nā te mau tā'atira'a nō te turu i te fa'anahora'a a te mau 'ohipa ta'ere.

Ua hōro'ahia te tahi moni turu e 350 000 farāne CFP nā te tā'atira'a « Tomite Taurua Rau e Heiva i Raivavae », nō te 'aufaura'a i te mau rē a te mau ta'aura'a nō te Heiva I Raivavae 2018 e tupu nei i Rairua e tae roa atu i te 2 nō 'atete 2018. E fa'a'ite'ite mai e ono 'ahuru a'e rima'i nō Anatonu, Vaiuru, Mahanatoa e Rairua i tā rātou mau tauiha'a nehenehe roa a'e i ni'a i te tumu parau o te rara'a, te tuiara'a i te hei tiare e pupu, te nirara'a i te tifaifai e te nana'ora'a i ni'a i te rā'au.

Ua hōro'a-ato'a-hia e 500 000 farāne CFP i te 'Āmuitahira'a rima'i Vahine Vaero nō Rimatara, nō te 'aufaura'a i te mau rē a te mau tata'ura'a rara'ara'a pē'ue 2018 e tupu mai te 2 e tae atu i te 5 nō 'atopa 2018 i Rimatara. E 50 rima'i, i te iti a'e, nō Rimatara ihoā e tata'u. E 3 tuha'a a teie nei tata'ura'a : te rara'ara'a i te tahi pē'ue rahi e 2.50 metera te roa e, e 1.25 metera te 'ā'ano, te rara'ara'a i te « Ete puta » e te « Ete rohira'a ».

Parau fa'aura'a nō te mau 'ohipa taote i roto i te mau motu

Ua fa'ati'a na fa'anahora'a pāroru tōtiare e toru e ti'a'auhia e te CPS ('āfata turu uta'a) i te 'ōpuara'a parau fa'aura'a nō te mau 'ohipa taote i roto i te mau motu.

E fa'ahope teie nei parau fa'aura'a i te fa'anahora'a fa'aau e nati nei i te CPS, te CHPF (Fare ma'i nō Pōrīnetia farāni) e te Fa'aterera'a nō te ea mai te matahiti 2006, e 'aufau nei i te mau 'ohipa a te mau taote ta'a' 'ē a te CHPF i roto i te mau motu ia au i te fa'anahora'a o te rēni a te mau motu.

Nō teie nei hōpe'a matahiti 2018, mā te 'ite ho'i e te fa'aru'e marū noa ra te mau taote a te CHPF i teie nei fa'anahora'a, ua fa'aotihia e tātā'i i teie nei fifi mā te fa'ati'a i te Fa'aterera'a nō te Ea ia 'aufau, e te tauturu a teie nei na fa'anahora'a e toru, i te mau ha'amau'ara'a nō te revara'a a te mau taote ta'a 'ē e te mau taote unuma.

E riro teie nei parau fa'aau hā'ati ia 'ore i te mahana mātāmua nō tenuare matahiti 2019, tai'o mahana e ha'amauhia ai te hō'ē fa'anahaora'a fa'aau e ha'a 'āpī, nō te mea ua tu'uhia te pū ti'a'au e vai nei i te CHPF i te Fa'aterera'a nō te ea rā.

E fa'aoti te 'irava 6 a te 'ōpuara'a parau fa'aau i te 'aufaura'a e 14 mirioni farāne CFP nā te PSG (Pārurura'a tōtiare nō te tā'ato'ara'a) nō te piti o te tau ono 'āva'e 2018.

Hōro'ara'a moni turu terera'a 'ohipa nā te mau tā'atira'a u'i 'āpī e tū'aro

Ua hi'opo'a te 'Āpo'ora'a fa'aterehau e 9 pu'e parau moni turu nā te mau tā'atira'a u'i 'āpī e tū'aro nō te rahira'a e 26 000 000 farāne CFP. Teie te mau moni turu i hōro'ahia :

1. Moni turu terera'a 'ohipa nō te mau 'ohipa rahi nō te matahiti 2018 :

- Tā'atira'a u'i 'āpī :
- Aarii Heiva Rau-Francas e 4 300 000 farāne cfp ;
- Comité Protestant des Ecoles du Dimanche (CPED) e 3 800 000 farāne cfp ;
- Comité Quartier Hotuarea Nui e 1 700 000 farāne cfp ;
- Scouts et Guides de Polynésie française (SGPF) e 1 700 000 farāne cfp ;
- Union Polynésienne pour la Jeunesse (UPJ) e 1 100 000 farāne cfp ;
- Association des Unions Chrétiennes des Jeunes Gens de l'Eglise Protestante Maohi e 2 200 000 farāne cfp ;
- CEMEA de Polynésie e 5 200 000 farāne cfp.

2. Moni turu terera'a 'ohipa nā :

- Te tā'atira'a District Vaka de Ua Pou nō te 'aufaura'a i te fa'anahora'a o te mau tata'ura'a « Vakaiki » e « Tama O Hiva », e 2 000 000 farāne cfp ;
- Te tā'atira'a Vélo Club de Tahiti (VCT) nō te fa'anahora'a i te tā'ahira'a pere'o'o tāta'ahi Ronde Tahitienne 2018 i Pôrīnetia farāni, e 4 000 000 farāne cfp

-0-0-0-0-0-